

ТАНИЛЦУУЛГА

Монгол Улсад төрийн болон төрийн бус өмчийн 1454 цэцэрлэг, 839 ерөнхий боловсролын сургууль, 88 их, дээд сургуульд нийт 1,075,170 суралцагч суралцаж, 50,043 багш ажиллаж байна.

Энэ нь улсын нийт хүн амын 32 хувийг эзэлж байна. Боловсрол эзэмших нь хүний амьдралын туршид явагддаг тасралтгүй үйл явц гэж үзвэл боловсролын асуудал манай орны нийт хүн амд шууд хамааралтай юм.

Монгол Улсын Их хурлын 2020 оны 52 дугаар тогтоолоор “Алсын хараа- 2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого” батлагдаж, “ХҮН” төвтэй хөгжлийн бодлого хэрэгжиж эхэлсэн.

Мөн Улсын Их Хурлын 2020 оны 23 дугаар тогтоолоор баталсан “Монгол Улсыг 2021-2025 онд хөгжүүлэх таван жилийн үндсэн чиглэл”, 2020 оны 24 дүгээр тогтоолоор баталсан “Монгол Улсын Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр” болон уг хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны төлөвлөгөөний биелэлтийг хангахад боловсролын салбарын эрхзүй, хууль тогтоомжийн зохицуулалт хангалтгүй байгаа тул энэ шинэчилсэн найруулгыг боловсруулах үндсийг бүрдүүлсэн.

Монгол Улс оюуны чадавхаараа дэлхийд эхний 12, насанд хүрэгчдийн бичиг үсэг тайлагдалтаар 11-рт байгаа хэдий ч Хүний хөгжлийн индексээр 189 орноос 92-т, Боловсролын индексээрээ 189 орноос 103-т, Өрсөлдөх чадварын индексээрээ 141 орноос 102-т, Оюуны чадавхаа хэрэглэх ур чадвараар 49-д, мэдлэг чадвараа хөгжүүлэх үзүүлэлтээр 59-д орж байна.

2018 онд хийгдсэн “Нийгмийн үзүүлэлтийн түүвэр судалгаа”-ны үр дүнгээс харахад 7-14 насны хүүхдийн сурч чадах үндсэн суурь чадвар болсон унших чадвар 61.6 хувь, энгийн аргын тоо бодох чадвар 51.5 хувь байгаа зэрэг нь боловсролын чанар, үр дүнд чиглэсэн эрх зүйн шинэчлэл хийх практик хэрэгцээ байгааг харуулж байна.

Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Ерөнхий Ассамблейн 70 дугаар чуулганаар баталсан “Эх дэлхийгээ эрс шинэчилье. Тогтвортой хөгжлийн зорилго 2030” хөтөлбөрт боловсролын бүх түвшинд тэгш хамруулсан чанартай боловсрол олгох, бүх нийтийн насан туршдаа суралцах боломжийг дэмжих зорилгыг боловсролын салбарт дэвшүүлсэн. Монгол Улс ч 2030 он гэхэд хүн бүрд чанартай боловсрол эзэмших эрх тэгш боломж бүрдүүлж, тэгш хамруулах тогтолцооны шинэчлэлийн хийнэ.

Иймд боловсролыг хувь хүний хөгжил, гэр бүлийн амьдралын баталгаа, улс орны хөгжлийн суурь болгон насан туршийн суралцахуйн тогтолцоог бэхжүүлэх зорилтыг хангахад энэ хуулийн төсөл чиглэж байна.

Хуулийн төслийг боловсруулахад ЮНЕСКО-той хамтран хэрэгжүүлсэн “Боловсролын бодлогын тойм шинжилгээний тайлан”, Монгол Улсын боловсролын багц хуулиудыг тоймлон шинжилж, бусад улс, орнуудын хууль тогтоомжтай харьцуулан, задлан шинжилсэн “Боловсролын эрх зүйн харьцуулсан шинжилгээ ба

зөвлөмж”, Монгол Улсын Боловсролын суурь мэдээллийн болон салбарын бусад судалгаанууд хуулийн төслийг боловсруулах судалгааны гол эх сурвалж болсон байна.

Түүнчлэн хуулийн төсөлд Монголын багш нарын VII их хурлаас гаргасан болон “Тогтвортой хөгжил-боловсрол” улсын зөвлөгөөнүүдээс гарсан санал, зөвлөмжүүдийг тусган, Боловсрол, шинжлэх ухааны сайд, Хууль зүй, дотоод хэргийн сайд нарын хамтран баталсан “Боловсролын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийн үзэл баримтлал”-д нийцүүлэн боловсрууллаа.

Эрх зүйн бодлогын баримт бичиг, салбарын суурь судалгаануудад үндэслэн боловсролын салбарт үүссэн дараахь хэрэгцээ шаардлага байгааг тодорхойлсон байна:

- хөгжлийн хэрэгцээ, шаардлагад нийцүүлэх боловсролын зорилго, зорилт, агуулгыг шинэчлэх;
- сургахаас суралцахуй руу чиглэсэн дэлхий нийтийн чиг хандлагын өөрчлөлтөд нийцүүлэн иргэний хүмүүжил, төлөвшил, ёс зүй, хандлага, чадамжид чиглэсэн сургалтын агуулга, боловсролын бүтэц, зохион байгуулалтыг шинэчлэх;
- боловсролын удирдлагын тогтолцоог оновчтой болгож, улс төрөөс хараат бус, чадахуйн зарчимд суурилсан хөгжил дэвшлийг хангах;
- боловсролын цахим шилжилтийг хангаж, цахим боловсрол, зайн сургалттай холбоотой харилцааг зохицуулах;
- чанар, үр дүн, гүйцэтгэлд чиглэсэн санхүүжилтийн тогтолцоог бий болгох;
- боловсролын чанарын баталгаажуулалтыг боловсронгуй болгох.

Хуулийн төслийг боловсруулах явцад Боловсролын тухай хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаврын үнэлгээ, холбогдох судалгаанууд, Боловсролын тухай хуулийг шинэчлэн найруулах хэрэгцээ, шаардлагын тандалт судалгаа, Боловсролын ерөнхий хуулийн төслийн үр нөлөөллийн судалгаа болон зардлын тооцоог тус тус хийж гүйцэтгэсэн.

Боловсролын сургалтын болон мэргэжлийн байгууллага, багш, ажилтан, төрийн бус байгууллага, иргэний нийгмийн байгууллагын төлөөллөөс бүрдсэн Ажлын хэсэг ажиллаж, хуулийн төсөлд цахимаар санал авч, хэлэлцүүлгийг улсын хэмжээнд зохион байгуулсан.

Боловсрол, шинжлэх ухааны яамны веб сайтад байршуулсан үзэл баримтлал болон хуулийн төсөлтэй 56845 иргэн хандалт хийн танилцаж, цахимаар 24299 хүн саналаа ирүүлсэн байна.

Нийт боловсролын сургалтын байгууллагын багш, ажилтан, мэргэжлийн байгууллага, төрийн бус болон иргэний нийгмийн байгууллагын төлөөллүүдийг оролцуулсан хэлэлцүүлгийг анх удаа цахимаар зохион байгуулж, саналыг хуулийн төсөлд тусгасан байна.

Цахим хэлэлцүүлэгт 21 аймаг, 9 дүүргийн боловсролын байгууллагын хамт олны төлөөлөл болох 5632 багш, ажилтан, бусад их дээд сургууль, шинжлэх ухааны болон харьяа байгууллагын 505 төлөөлөл, нийт 6137 хүн оролцжээ.

Хуулийн төслийг сайжруулах зорилгоор боловсролын салбарын системийн шинжилгээ, тогтолцооны хөгжлийн загвар, багш бэлтгэх болон үнэлгээний тогтолцоо, сургуулийн өмнөх, бага, дунд болон дээд боловсролын бодлогын шинэчлэл, насан

туршийн боловсрол, боловсролын санхүүжилт зэрэг чиглэлээр нэмэлт судалгаануудыг хийсэн байна.

Мөн өнөөдөр хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж байгаа Боловсролын тухай хуулийг 2002 онд, Сургуулийн өмнөх боловсролын тухай хуулийг 2008 онд, түүнчлэн 1995 онд батлагдсан Бага, дунд боловсролын тухай хуулийг 2002 онд шинэчлэн найруулж, Дээд боловсролын тухай хуулийг 2002 онд тус тус баталжээ.

Энэ хугацаанд Боловсролын тухай хуульд 26 удаа, Сургуулийн өмнөх боловсролын тухай хуульд 6 удаа, Бага, дунд боловсролын тухай хуульд 13 удаа, Дээд боловсролын тухай хуульд 10 удаа тус тус нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан байна.

Хуулийн төслийн үзэл баримтлалд нийцүүлэн Боловсролын тухай хуулийн нэрийг Боловсролын ерөнхий хуулийн төсөл гэж өөрчиллөө.

Боловсролын ерөнхий хуулийн төслийг дагалдуулан Сургуулийн өмнөх боловсролын тухай хууль болон Бага, дунд боловсролын тухай хуулийг нэгтгэн Сургуулийн өмнөх болон ерөнхий боловсролын тухай хууль, Дээд боловсролын тухай хууль болон Дээд боловсролын санхүүжилт, суралцагчийн нийгмийн баталгааны тухай хуулийг нэгтгэн Дээд боловсролын тухай хууль, Судалгааны их сургуулийг үүсгэн байгуулах, бүртгүүлэх, санхүүжүүлэх, үйл ажиллагааны бие даасан байдлыг хангах эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх зорилгоор Судалгааны их сургуулийн эрх зүйн байдлын тухай хууль, Хүүхэд харах үйлчилгээний тухай хууль, Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль, Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай хууль болон эдгээр хуулийн төслийг дагалдуудан холбогдох бусад хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг тус тус боловсрууллаа.

Хуулийн бүтэц.

Боловсролын ерөнхий хуулийн төсөл нь 8 бүлэг, 51 зүйлтэй, Сургуулийн өмнөх болон ерөнхий боловсролын тухай хууль 9 бүлэг, 30 зүйлтэй, Дээд боловсролын тухай хууль 7 бүлэг, 33 зүйлтэй, Судалгааны их сургуулийн эрх зүйн байдлын тухай хууль 5 бүлэг 24 зүйлтэйгээр тус тус боловсруулагдсан.

Хуулийн үзэл баримтлалын дагуу хуулийн төсөлд дараахь онцлог зохицуулалтыг тусгасан байна:

-Боловсролын зорилгыг “**төрт ёс, түүх, соёл, уламжлал, үнэт зүйлсийг өвлөсөн, ардчилсан, хүмүүнлэг, ёс зүйг дээдлэн сахисан, дэлхийд өрсөлдөхүйц мэдлэг, чадвартай, нийгэм, эдийн засгийн хөгжилд хувь нэмэр оруулдаг, эрүүл, хариуцлагатай иргэнийг хөгжүүлэхэд оршино**” гэж томъёолсноор цаашид хурдацтай хувьсан өөрчлөгдөж байгаа нийгэмд амьдрах иргэний хүмүүжил төлөвшил, мэдлэг, чадвар, хөгжлийг онцлон үзсэн.

Өнөөдөр зөвхөн анги танхимд багш сургаж, суралцагч мэдлэг эзэмшдэг боловсролын концепц шинэчлэгдэж байгаатай холбогдуулан анх удаа иргэн албан ба албан бус боловсролоос гадна амьдралын орчноос сурч, хөгжих;

-Танхимын, танхимын бус болон хосолсон сургалтын хэлбэрээр суралцахуй буюу сурган-сурах үйл явцын үр дүнд иргэн насан туршдаа тэгш хүртээмжтэй, чанартай боловсрол эзэмших;

-Боловсролын харилцаанд оролцогчдын эрх үүрэг, хариуцлага, нийгмийн баталгааг тодорхой болгохдоо багш, түүнийг бэлтгэх, хөгжүүлэх асуудлыг бие даасан үндэсний тогтолцоогоор дамжуулан чанартай, чадварлаг, тасралтгүй хөгждөг багшийг бэлтгэх, хөгжүүлэх нөхцөл бүрдэх;

-Албан боловсролын агуулгыг суралцагчийн нас, хөгжлийн онцлог, авьяас, сонирхол, хувийн болон нийгмийн хэрэгцээ, үндэсний өв уламжлал, шинжлэх ухаан, технологийн хөгжлийн хандлага, мэргэшлийн үндэсний шаталсан бүтэцтэй нийцүүлэн сургалтын хөтөлбөрөөр хэрэгжүүлэх;

-Албан бус боловсролын агуулга нь иргэний хэрэгцээнд нийцсэн, нээлттэй байх бөгөөд сургалтын зохион байгуулалт нь уян хатан байж, ерөнхий боловсролын агуулгыг нөхөн эзэмшүүлэхэд албан боловсролын хөтөлбөрийг баримтлах;

-Бүх шатны боловсролын хөтөлбөр, арга зүйд хүний эрхийг хүндэтгэн дээдлэх, монголын түүх, хэл зохиол, монгол бичиг, соёл, үндэсний өв уламжлал, зан заншил, эх оронч сэтгэлгээ, хувь хүн, гэр бүлийн төлөвшил, амьдрах ухаан, хүн төрөлхтний нийтлэг үнэт зүйл, аюулгүй амьдрах арга ухаан зэргийг оруулснаар бусад салбарын 17 хуулийн 22 заалтаар зохицуулж байсан бүх шатны сургалтын хөтөлбөрийн агуулгатай холбоотой заалтуудыг зөвхөн энэ хуулиар тогтвортой хэрэгжүүлэхээр;

-Дэлхий нийтийн хөгжлийн чиг хандлага, боловсрол дахь цахим шилжилт, иргэнд боловсрол эзэмших тэгш, хүртээмжтэй боломжийг олгох цахим, зайны сургалтыг болон бүх шатны сургалтын агуулга, хөтөлбөрийг цахим хэлбэрт шилжүүлж хөгжүүлэхээр;

-боловсролын сургалтын байгууллагын ангилал, хэв шинжийг шинэчлэн тогтоосон. Тухайлбал, Боловсролын ерөнхий хуулийн төсөлд боловсролын байгууллага нь сургалтын болон сургалт-эрдэм шинжилгээний байгууллагаас бүрдэж, сургалтын байгууллага нь цэцэрлэг, ерөнхий боловсролын сургууль, мэргэжлийн сургалт, үйлдвэрлэлийн төв, коллеж, дээд сургууль, сургалт-эрдэм шинжилгээний байгууллага нь их сургууль байхаар;

-Боловсролын ерөнхий хуулийг дагалдан гарах Сургуулийн өмнөх болон ерөнхий боловсролын тухай хуулийн төсөлд сургуулийн өмнөх боловсрол эзэмшүүлэх сургалтын байгууллага нь цэцэрлэг байхаар, ерөнхий боловсролын сургууль нь бага сургууль, цэцэрлэг-бага сургуулийн цогцолбор, 1-9 дүгээр ангитай дунд сургууль, 1-12 дугаар ангитай бүрэн дунд сургууль, 6-12 ангитай эсхүл 10-12 ангитай ахлах сургууль байхаар;

-Боловсролын эрдэм шинжилгээ, арга зүйн байгууллагын чиг үүргийг нарийвчилж, суурь болон хавсарга судалгаа, шинжилгээ, арга зүй, сургалтын ажлыг тасралтгүй эрхэлдэг байхаар;

-Дээд боловсролын магадлан итгэмжлэлийн тогтолцоог дэлхийн жишигт нийцүүлэн боловсронгуй болгох, түүний үр дүнг боловсролыг хөгжүүлэх хөшүүрэг болгон ашиглах;

-Боловсролын удирдлагын тогтолцоог боловсронгуй болгох зорилгоор боловсролын салбарын хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг улсын хэмжээнд зохион

байгуулах чиг үүрэг бүхий боловсролын төрийн захиргааны байгууллагыг байгуулахаар;

-Аймаг, нийслэлийн Засаг дарга орон нутгийн өмчийн цэцэрлэг, сургуулийн үйлчилгээний чанар, үр дүнг Засгийн газар болон иргэд, олон нийтийн өмнө хариуцахаар;

-Боловсролын удирдах албан тушаалтанд тавигдах нийтлэг шаардлагыг тодорхойлж, мерит /чадахуйн/ зарчмыг баримтлан томилохоор;

-Дээд боловсролыг хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлт хэрэгцээнд нийцсэн, олон улсад өрсөлдөх хөрвөх мэдлэг, ур чадвартай, оюунлаг бүтээлч, хариуцлагатай иргэнийг бэлтгэх зорилготой их, дээд сургуульд тавигдах шаардлагыг шинэчлэн, үндэсний зөвлөл, удирдах зөвлөлийн бүтэц, чиг үүрэг, хариуцлагыг нэмэгдүүлэхээр;

-Монгол Улсад судалгааны их сургууль байгуулж, олон улсад өрсөлдөх хэмжээнд хөгжүүлэх зорилгоор улс орны эдийн засаг, нийгмийн асуудлыг шийдвэрлэхэд манлайлах, шинжлэх ухаан, технологи, инновацын тэргүүлэх чиглэлийг хөгжүүлэх, шилдэг хүний нөөцийг бэлтгэх, шинэ мэдлэг, технологи бүтээх, эдийн засгийн эргэлтэд оруулах, олон улсад өрсөлдөх судалгаа, эрдэм шинжилгээ, сургалт, үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх харилцааг зохицуулахаар;

-Төрийн болон орон нутгийн өмчийн цэцэрлэг, ерөнхий боловсролын сургуулийн санхүүжилтийн эх үүсвэр нь улс, орон нутгийн төсөв, туслах үйл ажиллагааны орлого болон хуульд заасан эцэг, эх, асран хамгаалагчаас хариуцах зардал байхаар;

-Ингэхдээ цэцэрлэгийн хүүхдийн хоол, ерөнхий боловсролын сургуулийн үдийн хоолны зардлын тодорхой хэсгийг эцэг эх хариуцахаар хуульчилснаар төр, иргэний хариуцлага хуваалцах зарчимд шилжих нөхцөл бүрдүүлэхээр;

-Цэцэрлэг, ерөнхий боловсролын сургуулийн үйл ажиллагааг суурь, хувьсах болон үр дүнгийн үнэлгээнд суурилсан нэмэлт зардлаар санхүүжүүлэхээр;

-Суралцагчийн эрхийг нэмэгдүүлэх, тэднийг хүндэтгэх, нийгмийн баталгааг нь тодорхойлох, аюулгүй эрүүл орчинд сургах, хөгжүүлэх, хүмүүжүүлэхээр;

-Мэргэшсэн, ёс зүйтэй, чадварлаг багшийн эрх, үүргийг илүү тодорхой болгож, нийгэмд эзлэх байр суурь, нэр хүндийг нь өргөж, ажиллах орчныг хангах, цалин хөлс, нийгмийн баталгааг хангахаар;

-Боловсролыг хүртээмжтэй, тэгш боломж олгохуйц болгох зорилгоор хөгжлийн онцлог, ялгаатай хэрэгцээнээс үл шалтгаалан суралцагчийн сурч боловсрох эрхийг хангах, хүүхэд хаана амьдарч байгаагаас үл хамаарч боловсрол эзэмших тэгш нөхцөл боломж бүрдүүлэхээр;

Иргэний насан туршдаа тасралтгүй суралцах асуудлыг сургалтын хөтөлбөр, агуулгад нээлттэй, уян хатан, дэмжсэн байхаар болон аймаг, нийслэлийн боловсролын газар, дүүргийн боловсролын хэлтсийн чиг үүрэгт иргэнийг боловсролын үйлчилгээнд тэгш хамран сургах, мэргэжил, арга зүйн удирдлагаар хангах, албан бус сургалтад хамрагдах нэг суралцагчид ногдох хувьсах зардлыг улсын төсвөөс санхүүжүүлж байхаар.

Боловсролын ерөнхий хуулийн төсөл болон дагалдан гарах хуулийн төсөлд бүхэлд нь судалгаа хийж, олон улсын жишиг, дэлхий нийтийн чиг хандлагад нийцүүлэн нэр томъёо, ойлголт, ангиллыг тодорхой болгон, орхигдсон зарим харилцааг дараахь байдлаар тусгалаа:

- Амьдрах орчноос суралцах асуудлыг боловсролын тогтолцооны салшгүй хэсэг гэж хүлээн зөвшөөрөх;
- Монгол Улсын Үндсэн хуульд “Бүх нийтийн ерөнхий боловсрол...” гэж заасны дагуу заавал эзэмших боловсролыг 1-12 анги байхаар өөрчлөх;
- Иргэний эзэмшсэн мэдлэг, чадвар, төлөвшлийг ангилан төрөлжүүлэх, түвшнээр эрэмбэлэх мэргэшлийн үндэсний шаталсан бүтцийг бий болгох;
- Англи хэлний боловсрол олгохтой холбоотойгоор “Үндсэн гадаад хэл нь англи хэл байна” гэсэн эрх зүйн зохицуулалтыг тусгах;
- Бүх шатны боловсролын чанарын баталгаажуулалтын асуудлыг тодорхой болгох;
- Боловсролын сургалтын байгууллагын хэв шинж, статус, чиг үүрэг, тэдэнд тавигдах шаардлагыг оновчтой болгох;
- Төрийн болон орон нутгийн өмчийн цэцэрлэг, ерөнхий боловсролын сургуулиудыг суурь болон хувьсах зардал, үр дүнд чиглэсэн нэмэлт санхүүжилтийн зарчимд шилжүүлж, боловсролын санхүүжилтийг боловсролын үйлчилгээний гүйцэтгэл, чанар, үр дүнд чиглэдэг болгох;
- Сурлагын амжилт, ахиц, дэвшлийн үнэлгээний тогтолцоог бий болгож, сургалтын чанарт суурилсан багшийн ажлын үнэлэмж, цалин, урамшуулал, нийгмийн баталгааг боловсронгуй болгох зэрэг болно.

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗАР